

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Pásztor Mihály*
Cím: *Római légiók nyomában
— a Belvárosban*
Forrás: *Magyar Hirlap*

Osztályozás	
Tárgy	<i>902.6</i>
Hely	<i>Belváros</i>
Idő	<i>"1931"</i>
Személy	

Bp. (Hely) *1931. II. 6.* (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

Római légiók nyomában — a Belvárosban

Fölássák a régi piarista-ház telkét

Írta: PÁSZTOR MIHÁLY

Gondtalan gyermekek futballoznak most azon a téren, melyen néhány hónappal ezelőtt még a piaristák öreg háza állott. Mióta a kegyesrendüek vén épületét lebontották: egészen megváltozott a belvárosi plébánia-templom környéke. Kedvesebb, levegősebb, sőt szebb lett. A „görög udvar“; a Galamb ucca, meg az egykori Kötő ucca, ütött-kopott hátú, elaggott, sőt szakállas házai között most ismét érvényesülni kezd a Dunára néző, duplatornyú plébánia-templom, melyet félig-meddig már eltemetett az Erzsébet-híd építésével kapcsolatos szabályozás.

A régi piarista-ház helyére pedig nemcsak a tarka, virágszönyeget varázsolnak a főváros kertészei. Vörvörös gladioluszokat és hófehér nárciszokat ültetnek a halálra ítélt kőházak közé, hogy példázzák az eleven életet és az ifjúságot. De mielőtt a virágokra kerül a sor: a főváros felásatja az új teret; az aquincumi múzeum tudós igazgatója: *Kuzsinszky* Bálint exhumálni fogja a multat és a föld alól próbálja kibányászni azokat a kőből és ércből való emlékeket, melyek régmúlt századok titokzatos életét elevenítik meg.

Furcsa elgondolni, hogy azon a földön, amelyet az öreg piarista-ház most átenged a gladioluszoknak: valamikor, 18—20 évszáz-

addal ezelőtt római légiók lába taposott. Az archeológusok most ezeknek a római katonáknak a lábnyomát keresik a Belvárosban. Megéri a fáradságot, mert a régész ásója a hajdankoriak meglepő kultúrájának bizonyítékait kaparja ki a föld alól. Aquincum, tudjuk, a Pannonia nevű római provincia fővárosa volt; szélső bástyája a hatalmas római birodalomnak. Aquincum és Óbuda földjéből csodálatos dolgok kerülnek napvilágra. Nemcsak hatalmas cirkusz, közfürdő, földalatti légfűtési berendezések; vízvezeték, katonai kórház, mérföldkövek, légláda és edénygyártó kemencék, mozaikpadló birkózó atlétákkal, falfestmények, szobrok, faragott sírkövek, szarkofágok és arany ékszerek, hanem a minapiban egy víziorgonát találtak egy római ház pincéjében. Olyat, aminek nincsen párja az egész világon. Sőt nagyszerűen konzervált hatalmas fahordókat — hatot — ástak ki, amilyenell nem sok római múzeum dicsekedhetik. Érdekes, hogy a hordódongába vasbélyegzővel bele van égetve, hogy „*Immune in rat(ionem) val(etudinarii) leg(ionis) II adi(utricis)*“ ami annyit jelent, hogy az az áru (bor, gabona), melyet ezekben a hordókban a II. segédlégió kórháza számlájára szállítottak: vámmentes (*immune*).

Ebből a sok mindenféleből, amit az archeológusok kiástak a földből, arra lehet következtetni, hogy Aquincum polgári lakossága fejlett iparral rendelkezett; jómódú volt; értett a művészethez, volt is érzéke hozzá. Ezenkívül szeretett szórakozni, mulatni, aminek bizonyága a cirkusz. Szerette a kényelmet és tisztaságot. Erre mutat a közfürdő, a központi fűtés és a vízvezeték. Pedig milyen istenháta mögötti hely lehetett 1800 esztendővel ezelőtt Aquincum és Óbuda?

De szerette a fényűzést és értett is hozzá az a kelta néptörzs is, mely már a rómaiak előtt a mai Budapest és vidékén élt és amely itt lakott a római uralom idején is. Mint a Gellért-hegy tövében talált — K. u. a harmadik századból való — sírkő felírásából kiderül: *eravisc-oknak* hívták ezt a kelta népet. A sírkő *civitas Eraviscorum*ot említi, az eraviscok városát, mely valószínűleg a Gellért-hegyen volt. Az eraviscok szesznyai is szerették az ékszer, a fényűzést. Sírjaikban talált ékszerek beszélnek arról és a sírkövekre faragott asszonyt brázoló reliefek. Ezek a kőasszonyok — mondja *Kuzsinszky* — csak kelta-asszonyok lehetnek. Mutatják ezt a két vállon viselt nagy *fibulák*, a nyakon a *torques*, aminőket egy római nő nem hordhatott.

Római vár a Belváros helyén

Ha most majd fölásatja a főváros a régi piarista-ház telkét, a ráfordított munka és fáradság a kutató tudósok számára nem lesz haszontalan. Római köveket, római titkokat rejteget még a Belváros földje eleget. A történettudomány két vitás kérdésére szeretne választ kapni az ásatások révén. Az egyik kérdés, hogy miért hívják Pestet Pestnek? Ki nevezte el? Honnan ered ez a név? A másik kérdés meg az, hogy

volt-e valaha római castrum a Belváros földjén, és hogy egyáltalában ki és mikor építette Pest első városfalát?!

Alighanem, jó nyomon járnak azok a tudósok, akik azt gyanítják, hogy Budapest mai Belvárosa területén a rómaiak idején vár volt. Erre mutat, hogy 1898 ban

az eskütéri hídfő alapozásakor nyolc méter mélyen a régi városfal kerek tornyának alapfalaiban 27 darab római feliratos és domborműves követ találtak. Lehet, hogy a római köveket Aquincumból cipelték a Belváros falának az építéséhez, de lehet az is, hogy ezeket a feliratos köveket Pest római temetőjéből hordták a Dunához, hogy bástyát, városfalat építsenek belőle. Mindenesetre érdekes kérdés, hogy mikor építették ezt a várfalat; ki építette? Érdekes az is, hogy a piarista atyák feljegyzései szerint a XVIII. század derekán római erődnek tartották azt a rondellát, mely 1814-ig a Régi posta ucca dunafelöli végében állott és melyben valamikor magyar színészek játszottak színházat. Végül figyelemreméltó, hogy a kegyesrendüek 1914-ben lebontott legrégebbi házának, az úgynevezett Glöckelsberg-háznak az udvarán a kapu mellett olyan földalatti központi légfűtő berendezést találtak, mint amilyen az óbudai Flórián téri római korból való. Ezek amellet szólnak, hogy a Belváros területén mégis csak állott valamikor római castellum.

Régóta vitatkoznak már erről a tudósok. *Rómer* Flóris kardoskodott legerősebben a castellum mellett, azt magyarázván, hogy a rómaiak dunamenti védelmi rendszerét az jellemezte, hogy a táborok védelméül egymástól bizonyos távolságra castellumokat, tornyokat, monopyrigionokat építettek. A pesti castellum pedig tökéletesen beleillik az aquincumi tábor védelmi láncába.

De egyéb jelek is azt bizonyítják, hogy a Belváros területén egykor római katonák táboroztak. Erre mutat, hogy a belvárosi plébánia-templom tájéka a legalkalmasabb hely volt a Dunán való átkelésre. Ahogy egyből-másból következtetni lehet: a régmúlt időkben a Belváros környéke lápos, mocsaras vidék lehetett. Tavaszki olvadás-kor és őszi esőzések után megdagadtak ezek a mocsarak és természetes védelmet nyújtottak a *pesti rév lakóinak*. Hogy Pest egy láncszem lehetett a római haderő védelmi rendszerében, az is amellett szól, hogy nagyon régen *Pest még szigeten feküdt*. A Dunának egy ága ölelte körül és ezt a Dunáigat többi között a Rákospatak táplálta. Régi metszetek és térképek még úgy ábrázolják Pestet, amint egy hatalmas csatorna fogja körül. A régiak „Nagy árok”-nak nevezték ezt a csatornát. *Waczpauer* páter, aki 1764-ben megrajzolta Pestváros térképét, szintén belerajzolta ténnyébe ezt a „nagy árkot”, mely a Margitsziget tájékán kezdődik, körülbelül a mai Nagy körúton folyik végig, hogy aztán délnyugatnak kanyarodva a mai Vámház tájékán beleszakadjon a Dunába.

A régi Pesti

Ilyen volt a római időkben Pest. Nem valószínű, hogy a rómaiak stratégiai célokra ne használták volna ki, és ne építettek volna rajta castellumot. Lehet különben az is, hogy a rómaiak voltak az elsők, akik körfallal építették körül Pestet. Ha így lenne, ezt a falat elpusztították a későbbi jövő századok. A tatárjárás idején például Pestet nem védte köfal.

Legalább is *Rogérius* mester, aki tudósítást írt a tatárbeltrésről, a Pest körül való csatározásokról készült leírásában nem említi, mintha Pestet köfal védte volna. Elmondja, hogy Pest nagy és gazdag város. Középületei közül úgy látszik, az egyetlen kiemelkedőbb a *Domonkos-rend* temploma és kolostora volt, melyet 1230-ban alapítottak. Szükszavú emlékekből a történettudósok megkonstruálták Pest fejlődésének útját. Azt mondják, hogy a tatárulás után új várost alapítottak Pest romjain és ennek az új telepnek IV. Béla király 1244-ben városi privilégiumot adott. Azonban nyilván azért, mert Pest környéke mocsaras és egészségtelen volt: az új telepesek felhúzódtak a mai várhegyre, melyet akkor „*Pesti új-hegy*”-nek (*mons novus Pestiensis*) nevezték és az új telepen megvetették a későbbi Buda város alapjait. A hivatalos frások tehát eleinte Pest-újhegynek nevezik az új telepet, melyet később a beszivárgó német lakosság *Ofen*-nek kezdett nevezni.

Miről nevezték el Pestet?

A tudósok szerint a *Pest* elnevezés szláv eredetű. Azt jelenti, hogy kályha. A német telepesek azért fordították le *Ofen* re. Ezt az elnevezést a budai meleg forrásokkal magyarázzák. Ezek a források ugyanis beleömlöttek a Dunába és állandóan füstölöttek. Ötletesnek talán ötletes ez a magyarázat, de viszont vannak nyomok, amelyek amellett szólnak, hogy Pestet nem a szláv telepesek, hanem már a rómaiak előtt az a kelta törzs nevezte el, amely a római fog-

lalás előtt itt lakott. Ennek a magyarázatnak az az alapja, hogy *Claudius Ptolemaeus* a hírneves görög csillagász és geográfus, Krisztus után a II. század második felében megrajzolta Pannonia térképét és ezen a térképen egy *Pession* nevű város helyét körülbelül a mai Pest tájékán jelöli meg. Sokan vannak, akik nem tartják helytállónak ezt a magyarázatot, de *Romer Flóris* nagyon kardoskodott mellette. Viszont *Salamon Ferenc* kiszámította *Ptolemaeus* térképmagyarázata alapján, hogy ez a bizonyos *Pession* nem is Pest, hanem *Nagykörös* helyén feküdt. *Salamon Ferenc* azzal argumentál, hogy *Ptolemaeus* szélességi fokai sehogysem stimmelnek Pest szélességi fokaival. De erre van egy kontra-argumentum: az, hogy *Ptolemaeus* — tévedett. A görög tudós Alexandriából mérte le a világot és rajzolta bele a térképébe. Pesthez olyan közel esik *Nagykörös* és olyan messze esik *Alexandria*! Hát csoda, ha elvétette. Hogy melyik tudósnak van igaza, melyiknek nincs: azt persze ma nagyon nehéz eldönteni. Annyi azonban bizonyos, hogy Olaszországban a *Battipaglia*—*Reggio* vasútvonal mellett, *Nápolytól* délre van egy *Pesto* nevű város, amelynek valamikor *Paestum* volt a neve. Erről a városról föl van jegyezve, hogy az ókori *Sibaris* gyarmattelep volt *Lukánia* nyugati partvidékén. Eredetileg *Poseidonia* volt a neve és a *Silarus* folyó torkolatánál alakult. De lakói a mocsaras talaj miatt beljebb húzódtak. Krisztus előtt 340 körül a *lukánok* hódították meg e telepet, mely lassankint elvesztette görög jellegét. Krisztus után 871-ben a *saracénok* elpusztították, helyén azonban még ma is templomok, bazilikaszerű oszlopcsarnok és vízvezeték áll. Volt idő, mikor az olasz *Paestumot* is kelták lakták és élete folyása sokban hasonlít a mi *Pestünkéhez*. Miért ne adhattak volna *Pestnek* is nevet a kelták?

Még csak annyit akarunk elmondani, hogy *Aeneas Silvius* tanúsága szerint

1444-ben *Pestnek* még sem falai, sem kiválóbb épületei nem voltak. Falai valószínűleg *Mátyás király* idejében épültek, mert *Mátyás* a lengyel *Kázmér* támadását 1471-ben már *Pest* falai alatt verte vissza. Ezeket a városfalakat pedig *József császár* életének utolsó esztendejében kezdték lebontani. A XVIII. század derekán a mai *Belváros* volt a régi *Pest*jt. Nem volt más, mint körfallal körülkerített nagy falu. Egyszer aztán azon vették észre magukat a *pestiek*, hogy kicsiny a város, nem férnek el benne. A falak fojtogatják *Pestet*; nem engedik nőni.

Akkor kezdték bontogatni *Pest város* falait.